

PERIEGHEZE PE MALUL DOBROGEAN AL DUNĂRII*

Ion MUNTEANU,
Vasile OPREA

Între anii 1978-1984, făcând parte dintr-un grup de tineri pasionați, conduși de Ion Munteanu¹ din Fetești, am efectuat periegeheze² între *Ostrov* – punctul „Regie” și *Ghindărești*, pe malul dobrogean al Dunării.

Vom prezenta succint așezările antice descoperite, precum și unele amănunte inedite referitoare la așezările cunoscute.

Astfel, vis-à-vis de satul *Bugeac*, pe malul de sud al lacului, într-o vale perpendiculară pe acesta, numită *Valea Chesenul Mare*, sunt câteva adăposturi (chilii?) săpate în peretele de calcar³, în jurul și în interiorul cărora am descoperit ceramică de tip Dridu. Numai una dintre încăperi se păstrează întreagă (are chiar un „pridvor”, dăltuit în piatră, la intrare și o „fereastră” săpată în peretele de nord-est), celelalte trei având unul sau doi pereți distruși. Această zonă calcaroasă a constituit una dintre carierele exploatate cu ocazia construirii cetății bizantine de la Păcuiul lui Soare.

În apropierea *Mănăstirii Dervent*, pe terasa aflată pe malul lacului *Bugeac* este o așezare hallstattiană, cu fragmente ceramice specifice. Se observă gropi (de bordeie sau menajere).

La aproximativ 2 km în aval de *Gura Canliei* apar pe plajă fragmente ceramice romane, iar printre arbori sunt blocuri din piatră, fasonate, care probabil au făcut parte dintr-o construcție. La 3 km aval de satul *Izvoarele (Pârjoaia)*, pe *Valea cu Tei* (cunoscută și sub denumirea de *Valea Cutiei*)⁴ se află o cișmea – un izvor captat –

* Nota redacției: unele puncte, aflate între *Ostrov* și *Oltina*, au fost menționate și de P. Diaconu, N. Anghelescu, *RevMuz.*, 5 (1968), 4, p. 348-351. Deși informațiile din raportul de față sunt prea sumare, iar încadrările culturale și cronologice nu sunt verificate de specialiști, considerăm utilă prezentarea lor sub rezerva unor viitoare cercetări de teren mai amănunțite.

¹ Ion Munteanu, este printre puținii care cunosc multe dintre siturile arheologice de pe malul Dunării, de la *Ostrov - Regie* până la *Hârșova* și de pe *Brațul Borcea*, de la *Călărași* până la *Giurgeni*. A fost „sufletul” acestei acțiuni. (n. V.Oprea).

² În acea vreme lucram la *Depoul C.F.R. Fetești*. (n. V.Oprea).

³ Despre acestea avea cunoștință și regretatul *Petre Diaconu*.

⁴ Denumire dată în urma descoperirii întâmplătoare a unui mormânt antic în „cutie” de piatră.

zidită cu blocuri de piatră gravate cu inscripții; cu siguranță, ele nu au fost executate de cei care au captat izvorul, deoarece blocurile și șirurile de litere sunt așezate aleatoriu**.

Pe versantul de NE al acestei văi sunt situate valul și șanțul de apărare corespunzătoare așezării *extra-muros* din jurul cetății romane aflate vizavi de gura Râului.

Se presupune că așezarea întărită, de mari dimensiuni, este *Sucidava*⁵ dobrogeană, cunoscută în perioada ocupației otomane sub numele de *Cale Gherghi*.

Poziționarea acesteia este strategică: așezarea întărită se află pe terasa inferioară a *Dunării*, cu o diferență de nivel de aproximativ 8-10 m față de plajă, fiind apărată la nord de Dunăre, la sud de terasa înaltă a *Podișului Dobrogei* (*Dealul Nichita*), iar la est și la vest de valuri de apărare din pământ, dublate de șanțuri⁶ care sunt destul de adânci și în prezent.

Am amintit mai sus poziția strategică a locului, deoarece de pe zidurile cetății, atât cât au mai rămas, se deschide o largă perspectivă, putându-se ține sub observație *Dunărea*, în amonte până în apropierea cetăților de la *Păcuiul lui Soare* și *Dervent*, în aval până la cetatea bizantină de la *Capul Dealului*, iar spre nord tot brațul *Râul* (sau *Bala*) până la așezările de pe brațul *Borcea*.

Cetatea propriu-zisă este înconjurată la rândul ei de un șanț de apărare, pe toate laturile, mai puțin pe cea de nord, unde este mărginită de *Dunăre*.

Poarta cetății se află în partea de sud-vest. Din zona porții pornesc două drumuri: unul spre SV, de ieșire în teritoriul *extra-muros* (între capătul valului și terasa înaltă) spre vest, peste *Dealul de Movile*, către *Gura Canliei* și *Păcuiul lui Soare*; al doilea drum este orientat spre SE și urcă peste *Dealul Nichita*, spre *Lacul Oltina* și cetatea *Altinum*.

Sucidava moesică avea, se pare, câte un turn la fiecare colț, precum și la poartă și pe latura dinspre *Dunăre*.

Se mai păstrează o parte a apeductului din tuburi ceramice, prin care se aducea apa în cetate, în urma captării mai multor izvoare.

În teritoriul *extra-muros* al cetății romane este inclusă și o fortificație getică în jurul căreia apar atât materiale arheologice autohtone, cât și importuri elenistice. De asemenea, au fost descoperiți denari romani republicani și o drahmă histriană. Cetățuia getică poate fi datată între secolele VI a. Hr. - I p. Hr. cu ajutorul materialului arheologic, inclusiv a ștampilelor de amfore și a monedelor găsite aici.

Pe plaja *Dunării*, în zona cetății romane, am adunat în decursul a patru ani (1993-1996) aproximativ 450 de monede romane (de la Traian până la Constantius al II-lea), fibule (una, sigur, siriană conform opiniei specialiștilor de la Muzeul din Constanța), zaruri din os, sigilii comerciale, o cruciuliță din plumb din secolul IV și multe alte obiecte fragmentare din plumb și bronz. Tot aici s-au găsit monede

** Este vorba, probabil, de cișmeaua amintită de P. Diaconu, CCDJ 13-14 (1995), p. 449-452 (nota redacției).

⁵ A fost semnalată la începutul secolului XX de Pamfil Polonic, apoi de Vasile Culică, în anii '70.

⁶ Acestea apar pe fotografiile aeriene moderne.

bizantine din secolele VIII-XI și ceramică medievală timpurie de tip Dridu. Materialele amintite au ajuns la muzeele din Constanța și Călărași.

La începutul secolului XX cetatea romană încă mai avea ziduri de circa 4 m înălțime, dar mutarea satului *Siliștea Nouă* din *Valea Siliștei* pe actualul amplasament, sub denumirea de *Satu Nou*, a dus, din păcate, la demantelarea zidurilor de către săteni, piatra fiind folosită la construcții.

Se mai observă unele blocuri ornamentate de piatră, încastrate în pereții pivnițelor, în unele garduri sau pardoseli de la *Satu Nou*.

În aval, pe malul *Dunării*, la 1 km spre nord-est, pe un pisc al dealului *Nichita* este o altă așezare getică întărită, cunoscută sub numele de *Cetatea de la Vadul Vacilor*, după numele văii de la poalele dealului.

La jumătatea distanței dintre cetatea romană și cetatea de la *Vadul Vacilor*, în punctul *Malul Roșu*, din cauza eroziunii naturale, s-a prăbușit din mal un mormânt zidit cu bolovani din calcar. În anul 1978, când am constatat prăbușirea mormântului, ne-am dat seama că aceasta se întâmplase cu un an în urmă, deoarece obiectele care făceau parte din inventar, precum și pietrele din pereții mormântului, erau acoperite de aluviuni. O mare parte dintre obiectele de inventar ale mormântului au fost, probabil, distruse la prăbușirea lui, datorită amestecului cu bolovanii din maluri, iar altele au fost distruse ulterior, zona fiind frecvent circulată.

Am recuperat și predat la Muzeul din Constanța mai ales obiecte de factură elenistică: câteva statuete fragmentare, toarte de amfore șampilate, majoritatea de Rhodos și alte fragmente de vase elenistice. Pe lângă acestea erau și fragmente de vase getice.

La 2 km spre est se află *Valea lui Voicu*, erodată permanent de torenții formați în urma acumulării apei de ploaie pe terasa superioară a *Dealului Nichita*.

Pe versantul de vest al văii am descoperit o cetate întărită cu un zid din blocuri de piatră și protejată la exterior de un val de pământ, ambele dublate de șanțuri de apărare. Aici s-au efectuat ulterior săpături arheologice sub conducerea specialiștilor de la Institutul de Arheologie „V. Pârvan” din București și de la Muzeul de istorie națională și arheologie Constanța⁷.

Cetatea getică de la *Valea lui Voicu* aparținea probabil unui ansamblu de așezări fortificate împreună cu așezarea de la *Vadul Vacilor*, cu cea din teritoriul *Sucidavei* și cu o altă cetățuie aflată, la sud, pe malul lacului *Oltina*, la „Colțul pietrei” (Coslugea, com. Lipnița).

Pe versantul de est al *Văii lui Voicu*, pe *Dealul de la Cetate*, a fost amplasamentul unei unități de grăniceri turci; denumirea dealului vine, probabil, de la cetatea turcească *Boba Pașa*, apărută cu valuri de pământ.

Pe *Dealul de la Cetate* sunt semnalate mărturii arheologice din mai multe perioade: o așezare de la sfârșitul epocii bronzului (cultura Coslogeni), o necropolă hallstattiană târzie, fragmente de vase romane și mai ales medievale timpurii (sec. X-XI).

La 1,5 km în aval, în apropierea extremității de vest a *Ostrovului Epurașul*, pe *Valea lui Leșu*, am descoperit o așezare de tipul Cernavoda III, pe lângă

⁷ Responsabili de șantier au fost Niculae Conovici și Mihai Irimia.

fragmentele ceramice specifice găsindu-se și o statueta⁸.

La circa 500 m spre E, la *Capul Dealului*, se află o cetate romano-bizantină care se întinde pe o suprafață de câteva hectare.

Din păcate, șanțul de apărare din partea de vest a fost astupat în treimea lui de sud, pentru a se putea accede în zonă, în vederea introducerii terenului în circuitul agricol.

Sunt interesante și unele toponime locale întâlnite în aceste zone.

Astfel, pădurea care se întinde de la *Valea cu Tei* până la *Valea lui Voicu* se numește *Pădurea Curagani*.

Cetatea romană *Sucidava* se află între punctele *La Cișmea*, la vest și *La Tablă*, la est.

Valea Siliștei mai este cunoscută și sub numele de *Siliștea Românească*, iar dealul dintre aceasta și localitatea *Satul Nou* se numește *Dealul de Dincolo de Siliște* sau *Dealul de la Siliște*.

Valea aflată la sudul *Dealului Nichita* se numește *Valea lui Rașid*, iar la vest de aceasta este platoul *La Morminți*.

În teritoriul *extra-muros* al cetății *Sucidava* se află o vale de formă triunghiulară, cu baza pe malul *Dunării*, numită *Grădina lui Moș Dobre*. Valea este mărginită de brațele unui pârâiaș care se formează din izvoarele captate pentru alimentarea cetății.

La est de localitatea *Oltina*, la 1,5 km est de *Ostrovul Strâmbu Mare*, pe malul *Dunării*, în punctul *Vadul Vacilor*, este o așezare getică deschisă. Aici se află un punct de trecere peste *Dunăre*.

Locuitorii care folosesc acest vad au avut posibilitatea să observe malul *Dunării* la diferite niveluri ale fluviului, astfel că ne-au relatat că apar, din timp în timp, vestigii arheologice, cum ar fi: o ancoră din piatră (?) de mari dimensiuni, mai probabil resturile unei construcții, fragmente de vase getice și elenistice.

De altfel, am găsit asemenea fragmente ceramice în mari cantități, care certifică mărturiile locuitorilor.

Nu este exclus ca această așezare, destul de întinsă, să fie pusă în legătură cu o altă, întărită, aflată mai sus, pe *Dealul Cadburgina*.

Între *Lacul Mârleanu* (sau *Dunăreni*) și *Lacul Vederoasa*, pe *Dealul Muzait*, în dreptul *Ostrovului Fermecatul* și a extremității de vest a *Ostrovului Luna* – sau *Uzunda*, sunt mai multe așezări întărite: *Sacidava* romană, la vest de aceasta o cetate bizantină, iar în extremitatea estică a dealului, pe malul *Lacului Vederoasa*, o așezare din secolele IX-XI, apărată de un val de pământ. Toate acestea sunt cunoscute, mai puțin așezarea medievală timpurie.

Tot pe *Dealul Muzait*, la aproximativ 3 km sud de aceste cetăți, lângă movila *Comoara*, pe malul *Lacului Vederoasa*, în punctul *Piscul Blaborului*, sau *Chiscul Blaborului*, se află o cetate getică. Ea este apărată natural pe laturile de E, S și SE de versanții aproape verticali, inaccesibili; pe aceste laturi este înconjurată și de apele lacului.

Pe latura de nord și pe cea de nord-vest este protejată de un val de pământ și un șanț (care încă mai are o adâncime de peste doi metri), acestea fiind vizibile de pe celălalt mal, de est, al *Lacului Vederoasa*.

⁸ Vezi M. Neagu, I. Munteanu, V. Oprea, *Pontica* 15 (1982), p. 215-220; piesa se află la MDJ Călărași, inv. 9214.

Pe teritoriul cetății și în jurul acesteia apar la suprafață fragmente ceramice getice și elenistice, dar și din prima epocă a fierului.

La circa 100 m sud de podul care face legătura între satul *Vlahi* și comuna *Aliman*, pe malul de est al *Lacului Vedeoasa*, pe o stâncă de calcar de formă oarecum semilunară, sunt gravate elemente precreștine și creștine asemănătoare celor aflate în complexul rupestru de la *Basarabi*.

Între localitățile *Vlahi* și *Rasova* sunt două așezări din secolele IX-XI, adăpostite de văi cu deschidere mică spre malul *Dunării*, dar care se largesc spre sud-est, ambele văi fiind limitrofe unei zone mlăștinoase din prelungirea *Lacului Vedeoasa*.

Zona *Rasova-Cernavodă* fiind relativ cunoscută din punct de vedere arheologic, vom prezenta câteva situri aflate între *Cernavodă* și *Hârșova*.

Între lacurile *Ramadam* și *Purcăreți*, aflate la nord-est de orașul *Cernavodă*, se află un castru roman, situat pe un promontoriu înalt, de fapt o prelungire a *Dealului Dermengiului*.

Înainte de intrarea în localitatea *Seimenii Mari*, dinspre *Cernavodă*, în dreptul *Ostrovului Troiana Mare* (între timp, cele două insule, *Troiana Mare* și *Troiana Mică* s-au unit, insula numindu-se *Troiana*), șoseaua intersectează, efectiv, o cetate getică.

Cetatea amintită este situată pe un bot de deal; înainte de construirea șoselei era apărată de apele *Dunării* și de versanți aproape verticali la sud, vest și nord-vest; la nord era protejată de un val și șanț. În partea de est se mai observă încă șanțul de apărare, paralel cu actuala șosea și destul de adânc; în partea de nord a fost distrus și astupat, la construirea șoselei *Cernavodă-Hârșova*.

Materialele arheologice descoperite la suprafața așezării sunt reprezentate de fragmente ceramice getice și elenistice; au apărut și fragmente ceramice aparținând fazei *Babadag II*, care atestă o locuire mai timpurie a zonei.

Din fragmentele ceramice descoperite aici am reușit să restaurăm două vase borcan, o strachină, o cățuie getice și partea superioară a unui *kantharos* elenistic pictat⁹.

Zona așezării a fost plantată cu salcâmi, distrugându-se o mare parte a cetății. În pământul degajat la săparea unor gropi din cetate am găsit fragmente de podea sau de pereți, unele din mortar, vopsite cu o culoare roșie, aparținând, probabil, altor epoci.

O altă așezare întărită este cea de pe *Dealul Cichirgeaua*, aflat între *Topalu*, la sud și *Ghindărești*, la nord.

Cetatea este situată pe un promontoriu al *Dealului Cichirgeaua*, având la sud *Valea Cichirgeaua*, la est *Cariera Minaveli*, la nord *Movila Cichirgeaua* și la vest *Ostrovul Atârnați*.

În anul 1979 încă se mai observau câteva ziduri din piatră. De sub cetate izvorăște un firicel de apă, care, după spusele localnicilor altădată era mai bogat.

Suprafața cetății se prezintă ca un crater, deoarece, sub așezare se află o peșteră al cărei tavan s-a prăbușit datorită exploziilor produse în cariera de piatră din apropiere.

⁹ Acestea se află la Muzeul Județean Ialomița, directorul de atunci al muzeului, domnul Răzvan Ciucă fiind cel care ne-a încurajat și sprijinit în cea mai mare măsură în efectuarea perieghezelor.

În momentul în care am ajuns în zonă, ferma de la poalele cetății era ocupată de o unitate militară, care se afla la munci agricole; am aflat de la localnici și de la militari că porțiunea de peșteră care nu era prăbușită era folosită ca magazie și cămară. Nu am putut verifica informațiile privind peștera în cauză.

Materialul arheologic era abundent, atât în jurul cetății, cât și în interiorul acesteia, constând din fragmente ceramice getice și, mai ales, romane.

La 2 km spre nord, pe valea străjuită de *Movila Cichirgea*, am găsit fragmente ceramice getice și câteva fragmente de vase elenistice.

Între gura acestei văi și Dunăre se află un mic tell gumelnițean. Tell-ul este puternic răvășit de intervenții moderne.

Prezentăm succint, în continuare câteva așezări aflate pe *Valea Carasu*, în apropierea localității *Mircea Vodă*.

Pe versantul de sud al *Dealului Celibihaci*, între localitățile *Mircea Vodă* la vest și *Satu Nou* de lângă *Medgidia* la est, la 50 m nord de șoseaua *Cernavodă-Constanța*, se află o așezare întărită cu ziduri din piatră. A fost în mare parte distrusă de o carieră, dar se mai observă, în partea de est a cetății, fundațiile unui turn rotund, cu diametrul de aproximativ 3,5 m.

Materialul ceramic este de factură romană târzie.

În zona așezării, chiar lângă șosea, era un izvor cu debit deosebit de puternic, astfel că ne putem face o idee despre modul în care se realiza alimentarea cu apă a acesteia.

În partea de sud a *Canalului Dunăre-Marea Neagră*, vis-à-vis de stația *C.F.R. Mircea Vodă*, pe *Dealul Caradurai*, între *Gura Ghermelii* la vest și *La Ceair* la est, este o așezare getică foarte întinsă, unde am găsit materiale arheologice getice, împreună cu fragmente ceramice elenistice, inclusiv toarte de amfore șampilate; pe baza acestora așezarea se poate data larg în secolele IV-I a. Chr.

PERIEGESES SUR LA RIVE DOBROUDJIEENNE DU DANUBE

Résumé

Les auteurs présentent le résultat des périégèses entreprises dans les années 1978-1984 sur la rive dobroudjienne du Danube, entre les localités Ostrov – le point „Regie” et Ghindărești.

Les uns des objectifs signalés sont connus; les autres sont nouveaux et devront être vérifiés par des spécialistes en vue de les encadrer du point de vue culturel et chronologique de la manière la plus correcte possible.

Entre les nouveaux objectifs, on remarque: le site gète placé à l'E de la localité d'Oltina, à quelque 1,5 km E d'Ostrovul Strâmbu Mare; le site fortifié du point „Piscul Blaborului”, située à environ 3 km S de la colline de Muzait (le village de Dunăreni), près du lac de Vederoasa; deux sites des IXe siècles, situés entre les localités de Vlăhi et Rasova; le camp fortifié romain, situé au NE de Cernavodă, dans le prolongement de la colline „Dermengiului”; le site gète fortifié dans la zone de la localité Seimenii Mari; le site fortifié de la colline Cichirgea, situé entre Topalu et Ghindărești; le site fortifié avec des murs en pierre du versant S de la colline de Celibihaci, situé entre Mircea Vodă et Satu Nou (près de Medgidia).